

דוד פרגמנט
מנהל רשות נחל הירקון

ילדי גן בטיול לגדות הירקון בליווי שומר בשנת 1930 | ארכיון זאב וילנאי. באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל

[תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדיון המלא](#)

הנחלים הם נכס, אם נרצה בכך

גיליון סתיו 2010 / כרך 1 (3) 3 באוקטובר, 2010

בעולם ניתן לזהות הסטה של הפרדיגמה בתחום ניהול מערכות מים. אם בעבר נחשבו הנחלים למשאב שיש לנצל בהיבט הכלכלי, הרי שכיום העמיקה ההבנה שנחלים ואגני היקוותם הם מערכת אקולוגית, חלק בלתי נפרד ממחזור המים, ושיש לשלבם בראייה התכנונית של משאבי המים, גם בהיבטים של ניקוז ושל פנאי ונופש. עובדה היא כי בעבר שילמו הנחלים מחיר סביבתי יקר, וכי הציבור איבד משאב חשוב. כיום יש מדיניות חדשה, בעולם וגם בארץ, שבוחנת את הנחלים ואת אגני ההיקוות בראייה ההיסטורית כדי שהפעולות השונות שמתוכננות ושמבצעות יכללו גם שירותים ציבוריים/סביבתיים [5]. במילים אחרות, יש חיפוש אחר הדרך שבה הנחלים והאדם יחיו זה בצד זה, ועל האדם מוטל להגדיר את המתכונת כך שניהול הנחלים ואגני ההיקוות יצמצם הפרעות הדדיות ויביא להפקת התועלת המרבית לשני הצדדים.

המדינה נקטה שורת צעדים, והחליטה החלטות שצריכות להוביל לקביעת מדיניות שמטרות-העל שלה הן שיקום הנחלים ושיפור איכות חייהם של התושבים. ונשאלת השאלה: כיצד מממשים את הצהרת הכוונות? לדעתי, הדרך ליישום ההצהרה מצריכה שני שינויים עקרוניים. הראשון – שינוי חקיקה, שיכלול החלטה על המשרד המתאים ביותר לקבלת הסמכות בנושא. השני – שינוי מבנה מוסדות שלטון, שינוי המותנה ביכולת הגורמים המקצועיים לשכנע את המערכת הפוליטית כי הפיצול

בסמכויות וריבוי הגופים גורמים למגוון של בעיות, שתוצאתן היא פגיעה בסביבה בכלל וביכולת לנהל אותה בצורה נכונה בפרט [1]. מכיוון שמדובר בגוף מנהלי מסוג חדש, חשוב כי הגישה תיוון מרעיונות חדשים ויצירתיים ולא תישען על עקרונות מוכרים דווקא [3]. החוקים העיקריים שיש לאחד הם חוק הניקוז, חוק רשויות נחלים ומעיינות ופקודת סחף הקרקע. חוקים נוספים שיש לבחון במסגרת השינוי הם חוק המים, חוק התכנון והבנייה, פקודת בריאות העם, חוק הגנת הצומח וחוק שמורות טבע וגנים לאומיים.

ניהול אגני מחייב הגעה להסכמות עם בעלי עניין רבים, ולכן אופי התקשורת בין הצדדים, קרי בין עובדי הגוף המנהל את האגן (הרשות האגנית) לבין בעלי העניין, הלקוחות והרגולטור, הוא מרכזי. אין נוסחת פלאים שמאפשרת להתגבר על ההבדלים בגישות בין בעלי העניין השונים, אבל פתיחות, שקיפות וכנות יכולות לסייע ביצירת האמון הנדרש [4]. הרכב החברים ברשות האגנית צריך לשקף איזונים חדשים בין השלטון המרכזי לשלטון המקומי ואף ליצור אותם, ולבטא את המשקל היחסי של בעלי העניין ואת האינטרס הציבורי בכלל. זוהי מטריצה מורכבת ביותר, שמחייבת עבודה בסביבה דינמית, יכולת לתת פתרונות שנשענים על בסיס נתונים מוצק ומובן, והגעה להסכמות על תכניות הפעולה המוצעות.

זים ותכסית הם שני הנושאים המרכזיים בהיבטים הפיזיים של ניהול אגני.

המים, הכוח שמניע את המערכת, כוללים מספר רכיבים:

- **מים עיליים:** מקור המים העיליים הם מי גשם. הגורמים הקובעים אם גשם יהפוך למים עיליים או למי תהום הם אופי סופות הגשם ותנאי התכסית שעליה נופלות הטיפות [2]. הרשות האגנית צריכה להיות אחראית לנושא, בתיאום עם גורמים נוספים.
- **מי תהום:** ניהול האקוויפרים הוא בסמכות רשות המים, אולם ההתייחסות למים העיליים והאפשרות לנתבם לצורכי החדרה הם אינטרס משותף של רשות המים ושל הרשות האגנית.
- **קולחים:** מצד אחד קיימת האפשרות שקולחים ישמשו כמקור מים לשיקום נחלים, ומצד שני קיימת סכנת זיהום. ניהול הנושא מחייב תיאום עם הגורם שמנהל את האגן.
- **מניעת זיהום מקורות זיהום צריכים להיות מטופלים על-ידי המזהם, בליווי מנגנוני פיקוח מתאימים.**

רכיב התכסית מקבל התייחסות דרך חוק התכנון והבנייה ובאמצעות הפעילות בשטחים החקלאיים. ההתייחסות נוגעת בעיקר לנושאים הקשורים לחומרי דישון והדברה ולדרכי השימוש בהם וכן בהקשר של שיטות העיבוד, שמשליכות על נושא הסחף. נציג של הרשות האגנית צריך להיות שותף מלא לתהליכי התכנון, גם בהיבט של הפעילות החקלאית.

האופי הרב-תחומי של מחזור המים מחייב ניהול מתוך ראייה רב-תחומית. חלק מבעיות הניהול הקשורות למים נובעות מנטייתם של גופים שלטוניים להטיל את ההתמודדות עם הבעיות על גופים שאינם "מצוידים" בכלים הנדרשים. בחברה דמוקרטית קיים החשש לריכוז כוח גדול במוקד אחד וליצירת חוסר איזון בקבלת החלטות שקשורות בנושא המורכב מתת-נושאים רבים. אולם מצד שני ולמרות זאת, יש היגיון בבניית "מערכת-על", שתדע לבחון את הנושא בהיבט הרחב ולנהל בהתאם למדיניות שנקבעה.

מקורות

1. חשן א ולסטר ר. 2004. סביבה, מינהל ומשפט בישראל – המינהל המרכזי, חלק ב'. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל, המרכז למדיניות סביבתית.
2. פרגמנט ד וקסלר א. 2010. ניתוב מי גשם = ניהול משאבי מים טבעיים. *מים והשקיה* 511, מאי-יוני.
3. Ackerman B and Sawyer J. 1972. The Uncertain Search for Environmental Policy: Scientific Fact-finding and Rational Decision-making along the Delaware River. *University of Pennsylvania Law Review* 120(3): 419-503
4. Holmes PR. 2004. On Risky Ground: The Water Professional in Politics. *Water Science and Technology* 49(7): 117-125
5. Tarlock AD. 2007. Integrated Water Resources Management: Theory and Practice. In: Wouters P, Dukhovny V and Allan A. (Eds). *Implementing Integrated Water Resources*

.Management in Central Asia. Dordrecht, The Netherlands: Springer